

**БОРИС ГРІНЧЕНКО – РЕФЕРЕНТ ВИДАВНИЧОЇ КОМІСІЇ
КИЇВСЬКОЇ «ПРОСВІТИ»**

Бадєєва Л. І., Проскурін В. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки,
кафедра українознавства,
м. Харків, Україна
e-mail: liudmyla.badieieva@nure.ua

The work is devoted to the disclosure of B. Grinchenko's activity as one of the organizers and founders of the Kyiv Society "Prosvita". The great writer, the teacher devoted his entire life to the education of his native people. It was Boris Grinchenko who headed the publishing committee of the company, edited all editions of the company himself.

27 листопада 2023 року виповнилось 160 років з дня народження Бориса Грінченка. Борис Дмитрович відноситься до когорти великих українців, які все своє життя присвятили справі просвіти рідного народу, вихованню свідомих українців, формуванню національної свідомості. Борис Грінченко був одним з активних членів «Братства тарасівців», займався видавничою справою, був головою товариства «Просвіта» у Києві. Діяльність товариства «Просвіта» досліджували Є. Букет [1], Л. Євселевський і С. Фарина [3] та інші науковці. Автори ставлять за мету – показати заслугу великого педагога, громадського діяча як референта видавничої комісії культурно-освітнього товариства в Києві.

Перший загальний збір київського товариства «Просвіта» відбувся 25 червня 1906 року в залі Народної аудиторії. Саме Бориса Грінченка обрали головою зборів.

Ще в 1902 році, перебуваючи у Львові, Борис Грінченко пильно вивчав діяльність культурно-національних організацій. Він відвідав наукове товариство імені Тараса Шевченка, «Просвіту», «Січ», «Сокіл» та інші українські установи й обдумував, як розпочати національно-виховну роботу в київській «Просвіті». Для початку він складає статут, який того ж 1906 року був надрукований і став керівництвом для дії Товариства [5, с. 116]. Статути «Просвіт» склалися за зразком галицького Товариства. У статуті київської «Просвіти», заснованої в пам'ять Т. Г. Шевченка, зазначалося, що мета товариства – допомагати розвитку української культури і, перш за все, просвіті українського народу його рідною мовою. Засобами досягнення мети були: 1) видавництво книжок, журналів, часописів українською мовою; 2) відкриття своїх бібліотек, музеїв, читалень, книгарень; 3) проведення публічних лекцій, курсів, спектаклів, літературно-музичних

вечорів, концертів, вистав і т.д. Кошти товариства склалися з членських внесків та прибутків від вистав, концертів, спектаклів.

Фундатори запропонували створити в «Просвіті» чотири комісії – видавничу, бібліотечну, шкільно-лекційну й артистичну, а також розробити інструкцію щодо створення філій Товариства та їхній стосунків з центром. Пропозицію підтримали одногolosно.

Київська «Просвіта» згуртувала навколо себе цілий ряд дуже енергійних людей і серед них кількох письменників. Саме Б. Грінченко взявся бути референтом видавничої комісії товариства, адже він мав досвід у цій справі. Будучи сільським учителем, Б. Грінченко проводив освітню роботу серед селян та робітників, і цим здобув собі неабиякий досвід для видавничих задумів. В освітній та видавничій роботі йому допомагала дружина Марія Загірна. Б. Грінченко розпочав свою видавничу діяльність разом з гуртком учителів Харкова, на початку 1880-х років, а згодом (1894 р.) відкрив власне видавництво народних книжок у Чернігові. Друкував не тільки твори красною письменства, а й багато популярно – наукових творів. За весь період існування видавництва було випущено близько 50 назв книг, по 5 000 – 10 000 примірників кожної.

Мета діяльності видавничої комісії – видати якомога більше науково-популярних книжок для широких мас. В справах видавничої комісії Рада обмежувала свою роботу тільки на тому, що затверджувала її постанови щодо видання тієї або іншої книжки та обговорювали такі справи, що, хоч зв'язані з її діяльністю, та виходять за межі її компетенції, – наприклад, про справу видання селянської газети, про справу зі складання підручників у двох комісіях – видавничій і шкільно-лекційній, про книгарню «Просвіти», про видавничий фонд із добровільних позичок, про власну друкарню і т. ін. [2, с. 5].

Характерною рисою Бориса Грінченка було те, що він ніколи не відступав від задуманої мети, які б труднощі не довелось йому долати. Шанував людей слова і був для інших прикладом. А працьовитість його була титанічною. Недаремно його сучасники казали, що він більше працює, ніж живе. І справді, за короткий час діяльності київська «Просвіта» стає центром національного відродження міста й усієї губернії. Упродовж лише 1906 – 1908 років у видавництві київської «Просвіти» побачили світ 25 популярних книжок, серед яких – «Українська грамати́ка» А. Кримського. Селян дуже цікавили поради з ведення сільського господарства Євгена Чикаленка, видані рідною мовою, які розходилися в селах великими тиражами. Видавнича діяльність київської «Просвіти» поширюється на Катеринославщину, Полтавщину, Одесу, Могилів-Подільський та інші міста України [5, с. 116]. За чотири роки діяльності вийшло 34 книжечки, загальним тиражем майже 164 тисячі примірників, крім того, 2 календарі,

статут, річні звідомлення Товариства, каталог українських видавництв із рецензіями на книжки [4, с. 131]. У бібліотечних фондах зберігаються звідомлення київського товариства «Просвіта» за 1906, 1907, 1908, 1909 та 1910 роки. Для дослідника історії товариства це безцінні документи, адже містять фактично всю офіційну інформацію про просвітянську роботу в Києві часів царату: звіти ради, видавничої, бібліотечної, шкільно-лекційної, артистичної комісії, протоколи загальних зборів.

Але недуга Б. Грінченка брала своє. Письменник змушений був їхати на лікування до Італії. Перед виїздом, 21 серпня 1909 року, Борис Грінченко вирішив скласти заповіт, згідно з яким усе своє майно передавав на народну справу. У 1907 році Б. Грінченко в одному зі своїх творів писав: «У нас справа «Просвіти» є разом і справою національного відродження, хоч яка б там забарна була ця робота, можемо сказати, що діло «просвіти» ніколи не одурює, і ті результати, які дає воно, є найтвердішими й найміцнішими підвалинами національної свідомості».

Таким чином, Борис Грінченко доклав немало зусиль до заснування та діяльності товариства «Просвіта» у Києві. Київська «Просвіта» була однією з головних, найчисельнішою і найбільш активно працюючих просвітянських організацій на Наддніпрянській Україні в дореволюційний період. Так, згідно «Звідомлень товариства», 1906 року «Просвіта» нараховувала 277 дійсних членів, 1907 року – 423 члени, 1908 року – 546, 1909 року – 625. Отже, можна побачити динаміку популярності просвітянських ідей серед мешканців міста Києва.

Список використаних джерел

1. Букет Є. Нариси з історії Київської «Просвіти». Київ, 2014. 112 с.
2. Звідомлення товариства «Просвіта» у Києві, заснованого в пам'ять Т. Шевченка, за 1907 рік. Київ, 1908. 232 с.
3. Євселевський Л. І., Фарина С. Я. «Просвіта» у Наддніпрянській Україні: Історичний нарис. Київ, 1993. 128 с.
4. Нарис історії «Просвіти» / Р. Іваничук, Т. Комаринець, І. Мельник, А. Середяк. Львів-Краків-Париж, 1993. 232 с.
5. Пастух Б. Борис Грінченко і Київська «Просвіта» // «Просвіта»: історія та сучасність (1868-1998): Зб. матеріалів та документів, присвячених 130-річчю ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка / Упоряд., ред. В. Германа. Київ, 1998. С. 114–121.